

**КОЛОРИСТИКА УКРАЇНСЬКОГО АРХІТЕКТУРНОГО МОДЕРНУ
ПОЛТАВСЬКОГО ЦЕНТРУ****Савченко Т. В.,**к. арх., ст. викладач,
stv-26@ukr.net, ORCID:0000-0001-6902-392x**Макуха О.В.,**ст. викладач,
makuhaev@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9062-8894*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Анотація. Український архітектурний модерн, що сформувався на початку XX століття, являє собою унікальне явище в історії української архітектури. Цей стиль виник у контексті національного відродження та прагнення до створення самобутньої архітектурної ідентичності, поєднуючи європейські модерністські тенденції з багатими традиціями українського народного мистецтва. Полтава, як один із ключових осередків цього напрямку, зберегла до нашого часу значну кількість пам'яток українського модерну, серед яких особливе місце посідають Полтавський краєзнавчий музей (Будинок губернського земства) та Каплиця Святого Великомученика Юрія Переможця. Їх унікальність полягає не лише в архітектурних формах, але й у виразній колористичній гамі, що поєднує традиційні для української культури кольори з новаторськими для тогочасної архітектури рішеннями. Стаття присвячена аналізу колористичних особливостей українського архітектурного модерну Полтавського осередку, з акцентом на визначені основної кольорової палітри, що використовувалася в оздобленні архітектурних пам'яток, дослідженню символіки кольорів у контексті декоративно-ужиткового мистецтва та релігійної традиції, дослідженню ролі та функції кольору в архітектурно-образному вирішенні будівель, та його вплив на формування регіональних особливостей архітектури. Аналіз базується на історичних джерелах та візуальних матеріалах, що підкреслюють унікальність українського архітектурного модерну як феномену початку XX століття.

Ключові слова: український архітектурний модерн, Полтавський краєзнавчий музей, Каплиця Святого Великомученика Юрія Переможця, колористика, колірні поєднання, символіка кольорів, орнамент.

Вступ. На початку XX століття Полтава стала важливим осередком українського національного відродження. Відкриття пам'ятника Іванові Котляревському у 1903 році стало символічною подією, що об'єднала провідних діячів української культури: Михайла Коцюбинського, Лесю Українку, Миколу Лисенка, Бориса Грінченка та інших. Ця подія стала каталізатором для розвитку нового архітектурного стилю, який мав відображати національну ідентичність. Полтавське губернське земство ініціювало будівництво споруд, що відповідали б народній ідеології. В цей період Полтава переживає період активного архітектурного розвитку, який характеризувався пошуком нових форм, що відображали б національну самобутність. Український архітектурний модерн, зародився в Полтаві у 1903 році саме завдяки ініціативі місцевого земства та активності української інтелігенції. Цей стиль став вираженням національної ідентичності та прагнення до культурного відродження. Полтава стала одним із перших осередків українського модерну поряд зі Львовом (з 1904 року), Києвом (з 1907 року) та Харковом (з 1909 року).

Особливістю полтавського модерну була його декоративність, що відрізняло його від раціоналізму, характерного для харківських споруд. В Полтавській архітектурній школі активно використовувалися динамічні пластичні композиції, розвинений декор та синтез різних художніх технік, зокрема живопису та майоліки. Найвідомішими пам'ятками українського модерну в Полтаві стали: будинок Полтавської губернської земської управи (1903-1908), Каплиця святого Юрія Переможця (1911-1914), школа імені Івана Котляревського (1903-1905), міський особняк на вулиці Стрітенській (1912) та інші. Ці споруди стали символом нового етапу в розвитку української культури та архітектури, поєднуючи традиції народного мистецтва з ідеями європейського модерну. Український модерн, як і його європейські аналоги (сецесія, югендстиль, арт-нуво), характеризувався прагненням до створення цілісного художнього простору, поєднання зовнішнього та внутрішнього оздоблення, вільного планування та синтезу різних видів мистецтв. Проте український варіант модерну мав свої особливості, зумовлені національним контекстом. Він тісно пов'язаний з ідеологією національного відродження та відродженням народних традицій через архітектуру.

На відміну від скандинавського «північного» модерну, який зосереджувався на кам'яних формах, український модерн активно переосмислював форми дерев'яної архітектури. Це було пов'язано з багатовіковими традиціями українського народного будівництва, де дерево відігравало ключову роль. Архітектори українського модерну вивчали народну архітектуру Полтавщини, Сумщини, Чернігівщини та інших регіонів, використовуючи її форми, деталі, декор та орнаменти у своїх проєктах. Такий підхід дозволяв виразити ідентичність місця та усвідомлену ідентифікацію мешканців як частини української нації.

Інтеграція народних мотивів була ключовою особливістю українського модерну, в якому органічно поєднувалися традиції українського народного мистецтва з сучасними архітектурними ідеями, активно використовувалися елементи української народної архітектури: високі дахи, вежеподібні елементи, декоративні фронтони, трапецієподібні вікна та дверні отвори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Джерельну базу дослідження складають праці науковців, істориків, краєзнавців, мистецтвознавців, присвячені як архітектурі України, так і Полтави. Питанням розвитку архітектури України початку ХХ століття присвячені праці: Ю.Асєєва [11], В.Вечерського, С. Лінда [9, 14], В. Самойлович [22-24], С. Тарануценка [27], В. Тимофійєнка [28, 29], В. Ясієвича. Архітектура Полтави періоду дослідження вивчалася В. Вадімова [5], К. Гладишем, А. Кудрицьким, О.Лебединським, Н. Новосельчук, Г. Осиченко, О. Перець [18, 19], Т. Савченко [1, 20, 21], В.Трегубовим, А.Черновим, Д. Чорним, Е. Цирюльником, Л. Шевченко [2] та ін. Український архітектурний модерн висвітлений в працях: Т. Антончук, Б. Божинського [4], М. К. Верес [6], Д. Вітченка [7], А. В. Дружиніна [8], З. Мойсеєнко[], Ю. Легенький, Ю. Івашко [10], О. Слепцов [27], В. Чепелик [32], М. Шумицький [33], В. Ясієвича. Полтавський центр та об'єкти українського архітектурного модерну міста описані Н. Кондель-Перміною [12], Ю. Легеньким, О. Макухою [15], В.Ханком [31], В. Чепеликом та ін. Колористиці модерну присвячені наукові праці: І. Селищевої [25], Ю. Івашко. Декоративне оздоблення у тому числі і колористичну гаму будівель українського архітектурного модерну Полтавського осередку досліджували: В. Ханко [30, 31], В. Чепелик, О. Щербань [24] та ін.

Дослідження колористичного вирішення будівель українського архітектурного модерну Полтавського осередку потребує доповнення та систематизації.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є комплексний аналіз колористичного вирішення будівель українського архітектурного модерну Полтавщини, як засобу композиційної виразності та прояву національної ідентичності. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань, як визначення історико-архітектурного контексту формування українського архітектурного модерну в Полтаві,

визначенню його основних рис та колористики архітектурних деталей, зокрема декоративних панно, оздоблення порталів та фронтонів, виявлення взаємозв'язку між народною декоративною традицією та модерновими пошуками місцевих митців. Задачами дослідження є: виявлення колористичної палітри, що застосовувалася в оздобленні будівель українського архітектурного модерну Полтавського осередку; роль кольору у синтезі мистецтв; аналіз функції кольору у формуванні об'ємно – просторової композиції будівель та надання їм композиційної виразності; дослідження генетичного зв'язку кольорової гами українського архітектурного модерну з колористикою народної архітектури та виробів декоративно-ужиткового мистецтва; виявлення впливу дослідженої колористичної палітри на колір в архітектурі Полтави наступних часових періодів.

Результати дослідження направлені на збереження та розвиток національної та регіональної колористичної культури. Вони можуть бути використані у створенні сучасного гармонійного та толерантного до історичної спадщини міського середовища, яке б відображало регіональні особливості та національні традиції Полтавського регіону, а також при розробці проєктів реставрації, реконструкції об'єктів українського архітектурного модерну. Результати дослідження функції кольору та його місця у створенні архітектурної композиції будівлі можуть бути застосовані в сучасному проєктуванні будівель різного функціонального призначення та їх стилістичного вирішення.

Методи дослідження: натурні обстеження об'єктів українського архітектурного модерну; фотофіксація; композиційний та колористичний аналіз; ідентифікація застосованих кольорів та систематизація колористичної палітри.

Основний матеріал і результати. Національно-романтичний напрямок в архітектурі модерну кінця 19 – початку 20 століть набув поширення в багатьох країнах Європи, основою для якого стала народна архітектура переважно доби середньовіччя, ренесансу та бароко. Особливого поширення цей напрямок набув в країнах, які на той час не мали своєї незалежності. В цих країнах пошук національної ідентичності в архітектурі та мистецтві мав контекст пошуку свободи. В кожній країні він мав свої індивідуальні риси, обумовлені віковими народними традиціями. Національно-романтичний напрямок став своєрідним вираженням ідентичності місця свого поширення. Так виникли «Закопанський стиль» у Польщі, «Північний модерн» у Скандинавських країнах та Латвії [25]. Незважаючи на відмінності, всі ці напрямки мали одну спільну, об'єднуючу рису, а саме застосування характерних форм, засобів композиційної виразності, матеріалів, орнаментів та колористичної палітри традиційних для народної архітектури. На території України національно-романтичний напрямок представлений українським архітектурним модерном (за визначення В. Чепелика). Пошук самобутності та національної своєрідності став новим етапом розвитку культури та архітектури на початку ХХ століття, який монументальними засобами стверджував існування української культури. Український архітектурний модерн сформувався на основі розвитку народних традицій, у поєднанні з новітніми досягненнями європейської архітектури. Український архітектурний модерн тісно пов'язаний з такими європейськими напрямками, як Ар нуво, Сецесіон, Югендстиль та Ліберті. Їх об'єднує єдність композиційного вирішення внутрішнього та зовнішнього простору, експресивність композиції, синтез мистецтв, що проявився в широкому застосуванні кераміки та майоліки, декоративних розписів у вигляді орнаментів, рослинних композицій, геральдики. Взірці народної архітектури набували оригінального трактування відповідно до сучасних європейських тенденцій.

Поширення ідей національного романтизму втілювалося у різних сферах українського мистецтва початку ХХ століття та відбувалося практично одночасно у різних регіонах України. Його творці прагнули відтворити різноманітність та багатогранність народної творчості. Мистецька своєрідність та регіональні особливості різних куточків української землі відобразилися у діяльності регіональних центрів поширення національного романтизму – Полтавського, Київського, Харківського, Львівського.

Архітектура українського модерну Полтавщини вирізняється самотутністю, оскільки наш край щедрий на витвори мистецтва, риси яких відобразилися в архітектурі національного стилю. Полтавський регіональний центр українського архітектурного модерну характеризується декоративністю та чітко визначеною національною спрямованістю. Для нього властиве використання народних орнаментів з рослинними мотивами, таких як дерево життя та «вазон», контраст фактур будівельних матеріалів, поліхромія монументально-декоративного мистецтва. В об'єктах Полтавського центру українського архітектурного модерну були застосовні прийоми організації об'ємно-просторової композиції притаманні народній архітектурі, серед яких динамічність та пластичність композиції, єдність внутрішнього та зовнішнього простору (Рис. 1). Формотворення українського архітектурного модерну ґрунтується на модернізації форм народної архітектури житла, дерев'яної культової архітектури, козацького бароко. Однією із характерних рис українського архітектурного модерну є синтез мистецтв, який набув широкого застосування в оздобленні фасадів. Полтавський центр вирізняється більш розвиненим декором: майолікою, цегляним (орнаменти, карнизи, фризи), металевим (завершення башт, огороження балконів), різьбленим, кам'яним та дерев'яним декором [3]. Найбільшого розвитку тут набув площинний декор у вигляді майоліки та розписів, що широко застосовувався у створенні фасадних композицій та оздобленні інтер'єрів. Застосування рослинного (фітоморфного декору) відображає зв'язок з природою та місцевим ландшафтом. Поліхромні керамічні вставки відображають орнамент, характерний для декоративно-ужиткового мистецтва Полтавщини (керамічний посуд, вишивка, тощо).

Окрім композиційних засобів, в архітектурі українського архітектурного модерну використовували колористику притаманну народній архітектурі, що відображає його менталітет, а саме емоційність, терплячість, працьовитість, естетизм, життєлюбність, консервативність, інтравертність [3]. Колір виконує функцію виявлення або підкреслення тектонічних характеристик архітектурної композиції та підсилює засоби композиційної виразності. Колористичне вирішення відіграє важливу роль у формуванні архітектурно-художнього образу будівель. Селищева у своїх дослідженнях зазначає, що поліхромія та яскравість палітри українського архітектурного модерну підсилює унікальність та неповторність архітектурних образів, орієнтованих на народну архітектуру [25].

Для Полтавського центру характерна колористична гама з використанням переважно теплих відтінків, багатоколірна майоліка, сліпучо білий, ясно-синій, оранжево-червоний кольори, блакитно-зелений, сріблясто-сірий граніт, золотистий кольори [4]. Для цоколів та цокольних поверхів використовували темніші відтінки, таким чином виділяючи їх несучу здатність, підкреслював стійкість будівлі. Цоколя переважно облицьовувалися гранітом, тому мали його природний колір: сірий (будівля Полтавського земства), світло-рожевий (меморіальна каплиця). Стіни мали переважно білий колір тиньку (школа для підготовки майстрів народної творчості (на подвір'ї полтавського земства, земська лікарня в Лубнах, водолікарня в Миргороді, земські школи Лохвицького земства та ін.) та охристі відтінки облицювальної керамічної плитки (Полтавське земство, каплиця) (Рис. 1). Поряд із цим мали місце будівлі з природним кольором відкритої цегляної кладки (дворові фасади Полтавського губернського земства, житловий будинок лікаря Рубцова в Миргороді, Опішнянський гончарний показовий пункт Полтавського губернського земства). Світлими також були несучі вертикальні елементи (пілястри, лопатки, колони, міжповерхові тяги). Барвисті кольори майолікових вставок, у вигляді квіткових орнаментів над вікнами і простінках, барвистих підкарнизних фризів з квітковими розетками підкреслювали пластику та декоративність фасадних композицій. Вони виступають колірним акцентом на тлі світлої стіни, виконують декоративну, образну функцію, підсилюючи іншу засоби композиційної виразності. Покрівля даху за кольором відповідала матеріалам, з яких була виготовлена: черепиця мала синьо-зелений (будівля Полтавського земства, земська лікарня в Лубнах) та оранжево-червоний кольори (Школа І.П. Котляревського, водолікарня в Миргороді, будинок кредитно-кооперативного товариства в с.Хомутець, житловий будинок лікаря Рубцова в

Миргороді та ін.), темно-сірий колір металевого покриття, позолоченими мідними листами (купол меморіальна). Вперше втілити ідеї українського національного романтизму в архітектурі вдалося харківському архітектору-художнику В. Кричевському в будівлі Полтавського губернського земства (1903 – 1908 рр.). Він мав вагомий символічний зміст, адже уособлював нову стадію розвитку української культури. Архітектор працюючи над проєктом вивчав матеріали народної творчості в музеях Києва та Чернігова, а та досліджував народну архітектуру Полтавщини, Сумщини, околиць Харкова та Чернігівщини [7].

Композицію будинку визначають три виступаючі ризаліти і дві високі башти, які фланкують центральний ризаліт. Фасади губернського земства мають мінімальну кількість горизонтальних членувань, виділяються лише цоколі та карнизи. Карнизна плита має великий винос та підтримувалася кронштейнами. Під кронштейнами розміщений декоративний фриз у вигляді чергувань розеток зі стилізованими вазонами. В цій будівлі започатковано новітній принцип вертикальних членувань. Площина стіни розділялася простими лопатками, які переходили в арки трапеційної форми, чим створювали площинне обрамлення віконних прорізів. Площина стіни, у відповідності до традицій східної та центральної України, вирішувалася плоскою та рівною. В декоративному оздобленні стін використовували: керамічне облицювання з площинним декором у вигляді майолікових орнаментів. Також своєрідний міжповерховий фриз створюють герби тодішніх повітів Полтавської губернії [32]. Стилізовані мотиви декоративно-прикладного мистецтва використані у площинних віконних сандриках, тимпанах, міжвіконних нішах. Цоколь будівлі викладений з великих грубо колотих каменів сірого та рожевого граніту. Обрамлення вікон цокольного поверху виконано також зі шліфованого граніту, та оздоблено вибитим рослинним орнаментом. Цоколь вінчає карниз з рожевого граніту з вибитим геометричним орнаментом. Ніша головного входу оздоблена з обох боків орнаментом «Дерево життя», яке символізує вічне оновлення, мудрість, силу та родючість; єдність минулого, теперішнього та майбутнього. Симетрично від головного входу розміщено спарені вікна з гранчастим різьбленим гранітним (рожевим) стовпчиком посередині. Вікна увічнені орнаментом типу «вазон» напівкруглої форми. Орнамент вазон символізує життя, родючість, достаток та красу природи. В.Г. Кричевський в будівлі Полтавського губернського земства застосував новий прийом композиційної організації віконних прорізів. Так в на головному фасаді будівлі розміщені вікно-трифорій еліптичної форми у поєднанні з колонами та прямокутними (вікно над головним порталом) або трикутними нішами (на бокових ризалітах). Над вікном трифорієм центрального ризаліту зображено герб Полтавської губернії в оточенні прапорів. Герби тодішніх повітів Полтавської губернії утворюють своєрідний міжповерховий фриз. Між вікнами другого поверху розміщені арабески у вигляді «вазонів», а над ними орнаментальні вставки на тему дерево життя. Геральдичний декор символізує значимість та державність українського народу (Рис 1).

Унікальною пам'яткою є меморіальна каплиця на вул. Зіньківська, 16 (аналіз каплиця Святого Великомученика Юрія Переможця). Каплиця є унікальною пам'яткою архітектури місцевого значення та вважається єдиною у світі сакральною спорудою, збудованою у стилі українського модерну. Цегляні стіни каплиці були облицьовані керамічною плиткою, прикрашені трикутними полив'яними плитками, майоліковими вставками та квітчастими композиціями типу «вазон» біля наріжних кутів. Однією з найхарактерніших рис Каплиці Юрія Переможця є використання рожевого граніту для облицювання стилобату та нижньої частини стін. Цей колір став основою колориту споруди, надаючи їй особливої теплоти та виразності. Рожевий граніт, ймовірно, був привезений з Кременчука, що на той час важливим центром видобутку та обробки каменю. Вибір саме цього кольору для фундаментальної частини будівлі не був випадковим. В українській культурі рожевий колір асоціюється з життєвою силою, молодістю, красою та радістю. Він символізує пробудження природи, весну та надію. У контексті сакральної архітектури рожевий колір може трактуватися як символ Божої благодаті, любові та милосердя. Він створює відчуття світла, тепла та духовного піднесення, сприяючи гармонійному сприйняттю святині (Рис 2).

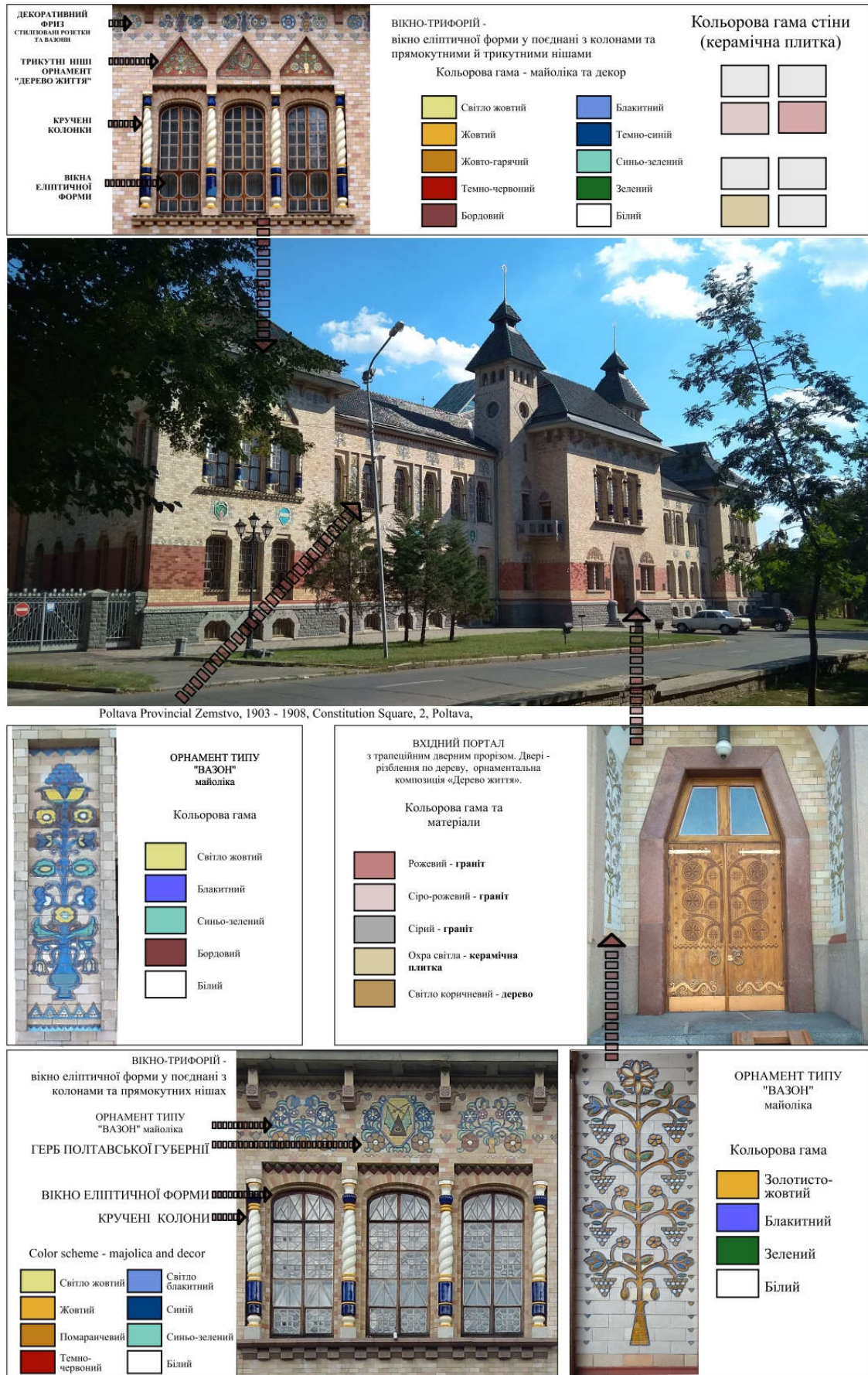

Рис. 1. Колористичне вирішення будівлі Полтавського земства. 1903 -1908 рр., арх. В.Г. Кричевський. Полтава, пл. Конституції, 2 (ілюстрація Савченко Т.В.)

Рис. 2. Колористичне вирішення меморіальної каплиці. 1911 -1914 рр., арх. І. А. Кальбус.
Полтава, вул. Зінківська, 16 (ілюстрація Макухи О.В.)

Важливим елементом декору Каплиці Юрія Переможця є використання кольорової кераміки та майоліки, які додають будівлі колориту та національного характеру. Для облицювання каплиці учні Миргородської керамічної школи та майстри Опішні виготовили спеціальну кераміку та майоліку. Барабан під маківкою був помережаний підкарнизною лиштвою, складеною з кольорових плиток, подібних до плаhti у шаховому порядку.

Використання кераміки та майоліки різних кольорів - синього, зеленого, жовтого, білого - створювало яскравий та насичений декор, який гармонійно поєднувався з рожевим гранітом та золоченою покрівлею (Рис. 2).

Завершальним акцентом колористичної палітри Каплиці Юрія Переможця є її золочена покрівля. Наметовий шоломоподібний купол був вкритий позолоченими мідними листами, які створювали ефект сяйва та урочистості. Золотий колір у сакральній архітектурі завжди мав особливе значення. Він символізує «Божественне світло», славу, вічність та небесну благодать. Поєднання золотого кольору з рожевим гранітом та кольоровою керамікою створювало гармонійну та урочисту композицію, яка символізувала єдність земного та небесного, матеріального та духовного.

Серед декоративних елементів Каплиці Юрія Переможця особливе місце займають керамічні панно з мотивами «вазона» та «дерева життя». Вісім панно «Вазон» розміщені обабіч чотирьох порталів каплиці, а панно «Вазон з деревом життя» - на східному щипці. Ці мотиви є одними з найпоширеніших в українському народному мистецтві та мають глибоке символічне значення.

Панно «Спаситель з ангелами» (західний фронтон) та «Шестикрилий серафим» (північний та південний фронти) є прикладами використання християнської іконографії в декорі Каплиці Юрія Переможця. Панно «Спаситель з янголами» розміщене на західному щипці каплиці. На ньому зображено Христа, який сидить на троні, біля його ніг – два колінопреклонені янголи, що склали руки на грудях. Ця сцена є варіацією традиційного зображення Христа-Вседержителя, який символізує божественну владу, мудрість та милосердя. Панно «Шестикрилі серафими» розміщені на північному та південному щипцях. На них зображено пару серафимів з переплетеними крилами. Серафими – це найвищий ранг ангелів у християнстві, які символізують божественну любов, світло та очищення. Їхні шість крил символізують шість днів творіння світу.

Колористична гама Каплиці, побудована на поєднанні теплих, світлих кольорів, створює атмосферу духовного піднесення та гармонії, що є важливою функцією будь-якої сакральної споруди.

Поява українського архітектурного модерну та потреба в декоративному оздобленні фасадів будівель та інтер'єрів сприяла розвитку народних промислів, зокрема традиційного для Полтавщини керамічного виробництва. За сприянням відомого кераміста Петра Вауліна, який на той час (1904 р.) працював викладачем Миргородської промислово-художньої школи [30] були відновлені гончарні майстерні в Опішні. Саме тут, було створено облицювальну цеглу та полив'яну плитку з орнаментами. Відомо, що облицювальну плитку для фасадів будівлі виготовляв опішнянський гончар І. Гладиревський [34]. Майолікові панно, герби, плитку для інтер'єрів було виготовлено у Миргороді, а черепицю - на заводі в с. Мало-Будищанську. Відновленню та розвитку гончарного виробництва на території Полтавщини сприяло будівництво каплиці. Через відсутність в Полтаві досвідчених майстрів гончарної справи, до Опішні був запрошений Ю. Лебішак. Він відновив роботу місцевих гончарних майстерень в садибі Зінківського повітового земства.

Колористична палітра українського архітектурного модерну початку XX століття мала вплив на подальший розвиток архітектурного декору. Так, наприклад, рослинні орнаменти з притаманною їм поліхромією застосовувалися в декоративних орнаментах на фасадах житлових будинків 1950-1960 рр.

Висновки. Полтавський центр українського архітектурного модерну, який сформувався на початку XX століття в контексті національного відродження, характеризувався виразною декоративністю та чіткою національною спрямованістю. Його колористична палітра базувалася на поєднанні теплих відтінків: рожевого, оранжево-червоного з зеленими та яскраво-синіми кольорами та золотистих акцентах.

Прослідковується тісний зв'язок колористичної гами українського архітектурного модерну Полтавського центру з традиціями народної архітектури та декоративно-ужиткового мистецтва Полтавщини (кераміка, вишивка, різьба). Колористика відображає

менталітет українського народу: емоційність, естетизм, життєлюбність, працьовитість. Синтез мистецтв у вигляді широкого застосування майоліки, керамічних панно, розписів став ключовою ознакою Полтавського центру українського архітектурного модерну. Будівництво пам'яток українського модерну сприяло розвитку народних промислів (відновлення гончарних майстерень в с. Опішне), що засвідчує зв'язок архітектурних пошуків з економічним та культурним життям регіону.

Вплив колористичної палітри українського архітектурного модерну прослідковується в подальшому розвитку архітектурного декору Полтави, зокрема у житловому будівництві 1950–1960-х років, що свідчить про спадковість регіональних традицій.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом порівняльної колористики інших регіональних центрів українського модерну (Київського, Харківського, Львівського) для виявлення спільних та відмінних рис.

Література

- [1] Savchenko T. Volume-spatial compositions of buildings Poltava of the late nineteen – early twenty centuries. *Space and FORM*. 2020. № 44. P. 143 – 162. ISSN 1895– 3247. DOI:10.21005/pif.2020.44. B-09.
- [2] Tetiana Savchenko, Liudmyla Shevchenko. National character in Poltava architecture of the beginning of the twentieth century / T. Savchenko, L. Shevchenko // *Urbani izziv*, volume 34, no. 1, 2023. P.92 – 106.
- [3] Антошук Т. І. Еволюція семантичних ознак архітектурних форм українського романтизму (кінця XIX – початку XX століття).): дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Харків, 2018. 216 с.
- [4] Божинський Б. І. Український національно-романтичний напрям модерну в архітектурі Харкова: автореф. дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Харків, 2007. 22 с.
- [5] Вадімов В. М. Містобудівельне значення будинку Краєзнавчого музею. "100-річчя Полтавського краєзнавчого музею": матеріали ювілейної наукової конференції. Полтава, 1991. С. 56 – 57.
- [6] Верес М. К. Порівняння декору будівель шкіл О. Сластьона з національно-стильовими пошуками в шкільній архітектурі інших країн на межі XX ст. *Art and Design*. 2022. №1(17). С. 43–56.
- [7] Вітченко Д. М. Патерни українські самотності в спадщині Харківської архітектурної школи першої третини XX ст.: джерела й особливості реабілітації : дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Харків, 2019. 362 с.
- [8] Дружиніна А. В. Сучасна архітектура з українськими національними своєрідними ознаками (на прикладі будинків і споруд центрального регіону України). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура*. 2007. № 4. С. 36-50.
- [9] Іваночко У. І., Лінда С. М., Лучко Л. І. Формування української ідеї в історіографії як теоретична передумова розвитку національного стилю в архітектурі України. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. Львів, 2009. № 656. С. 32-37.
- [10] Івашко Ю. В. Основи стилеутворення модерну в архітектурі України (кінець XIX – початок XX століття): дис. ... д-ра архітектури: 18.00.01. К., 2013. 416 с.
- [11] Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В. В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін. / за заг. ред. В. І.Тимофієнка. К.: Техніка, 2003. 472 с.
- [12] Кондель-Пермінова Н. М. До історії відродження будівлі Полтавського земства. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології. Київ, 2007. Вип. 4. С. 43–64.
- [13] Легенький Ю. Г. Украинский модерн. Київ, 2004. 304 с.

- [14] Лінда С. У пошуках традиційної ідентичності: становлення церковної архітектури сучасної архітектури України. Наукові записки. Серія «Культурологія»: матер. Міжнар. наук. конф. «Проблеми культурної ідентичності: співвідношення традиційного і модерного аспектів ідентифікації». Острог, 2011. Вип. 7. С. 206–212.
- [15] Макуха О. В. Засоби архітектурно-художньої виразності земських шкіл Полтавщини / О. В. Макуха // Сучасні проблеми архітектури і містобудування: наук.-техн. зб. / Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури. – Київ, 2015. – Вип. 40. – С. 64–68.
- [16] Мойсеєнко З. В. Відродження національної своєрідності архітектури України // Архітектурна спадщина України. К.: НДІТІАМ, 1995. Вип. 2. Національні особливості архітектури народу України / За ред. В. І. Тимофієнка. С. 230-237.
- [17] Мойсеєнко-Чепелик З. Народне зодчество та сучасна архітектура.
- [18] Перець О. О. Принципи художньої організації предметно-просторового середовища (на прикладі Полтавського історико-етнокультурного регіону): дисертація кандидата мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2017. 230 с.
- [19] Перець О. О. Процеси творення українського стилю в мистецтві та просторового середовища (на прикладі Полтавського історико-етнокультурного регіону): дисертація кандидата мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2017. 230 с. С.77-83.
- [20] Савченко Т. В., Шевченко Л. С. Генезис архітектури модерну на європейському та українському теренах. Тези 71-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету: зб. тез наук. конф., 22 квітня – 17 травня 2019 р. Полтава: ПолтНТУ, 2019. Том 1. С. 169 – 170.
- [21] Савченко Т.В. Особливості композиційно-стильового розвитку архітектури Полтави кінця ХІХ – початку ХХ століть: дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Харків, 2021. 310 с.
- [22] Самойлович В. Українське народне житло (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Київ, 1972. 234 с.
- [23] Самойлович В. П. Народна творчість в архітектурі сільського житла. Київ, 1961. 342 с.
- [24] Самойлович В. П. Народна архітектура України в ілюстраціях. Київ, 1999. 281 с.
- [25] Селищева І. І. Колористика в системі композиційних засобів архітектури модерна в Україні, Харків, 2007. 20 с.
- [26] Слєпцов О. С., Івашко Ю. В. Український архітектурний модерн як свідчення самотності народу. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науково-технічний збірник. Київ, 2013. Вип. 32. С. 11-13.
- [27] Таранушенко С. А. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Повна редакція. передне слово С.І. Білокінь; передм., наук ред., додатки В.В.Вечерський; упоряд., прим. О.О. Савчук. Харків, 2014. 197 с.
- [28] Тимофієнко В. І. Зодчі України кінця ХVІІІ – початку ХХ століть: Біографічний довідник. К.: НДІТІАМ, 1999. – 475 с.
- [29] Тимофієнко В. І. Стильові визначення будівель ХХ століття. Пам'ятки України. 2006. № 3. С. 58 – 71.
- [30] Ханко В. М. Будинок Полтавського земства – програмний твір українського стилю. Полтавський краєзнавчий: сторінки історії та колекції: зб. наук. пр. Полтава: ПКМ, 1991. С. 21-37.
- [31] Ханко В. М. Будинок Полтавського земства: дещо з історії спорудження та функціонування. Полтава: архітектура, історія, мистецтво: матеріали І наукової конференції "Вайнгортівські читання", 27 листопада 2002 р. Полтава. 2002. С. 22-28.
- [32] Чепелик В. В. Український архітектурний модерн. / упор. З. В. Мойсеєнко-Чепелик. К.: КНУБА, 2000. 378 с.
- [33] Шумицький М. Український архітектурний стиль. К.: Друк. 2-ої артлі, 1914. 60 с.
- [34] Щербень О. Український модерн в архітектурно-будівельній кераміці опішнянського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства

(1912 – 1924 pp.). Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. 2010. Вип. 7. С. 480-492.

References

- [1] Savchenko T. Volume-spatial compositions of buildings Poltava of the late nineteen – early twenty centuries. *Space and FORM*. 2020. № 44. P. 143 – 162. ISSN 1895– 3247. DOI:10.21005/pif.2020.44. B-09.
- [2] Tetiana Savchenko, Liudmyla Shevchenko. National character in Poltava architecture of the beginning of the twentieth century / T. Savchenko, L. Shevchenko // *Urbani izziv*, volume 34, no. 1, 2023. P.92 – 106.
- [3] Antoshchuk T. I. *Evolutsiia semantychnykh oznak arkhitekturnykh form ukrainskoho romantyzmu (kintsia KhKh – pochatku KhKh stolittia).): dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Kharkiv, 2018. 216 s.*
- [4] Bozhynskyi B. I. *Ukrainskyi natsionalno-romantychnyi napriam modernu v arkhitekturi Kharkova: avtoref. dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Kharkiv, 2007. 22 s.*
- [5] Vadimov V. M. *Mistobudivelnе znachennia budynku Kraieznavchoho muzeiu. "100-richchia Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu": materialy yuvileinoi naukovoї konferentsii. Poltava, 1991. S. 56 – 57.*
- [6] Veres M. K. *Porivniannia dekoru budivel shkil O. Slastona z natsionalno-stylovymy poshukamy v shkilnii arkhitekturi inshykh krain na mezhi KhKh st. Art and Design. 2022. №1(17). S. 43–56.*
- [7] Vitchenko D. M. *Paterny ukrainski samobutnosti v spadshchyni Kharkivskoi arkhitekturnoi shkoly pershoi tretyny XX st.: dzherela y osoblyvosti reabilitatsii: dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Kharkiv, 2019. 362 s.*
- [8] Druzhynina A. V. *Suchasna arkhitektura z ukrainskymy natsionalnymy svoieridnymy oznakamy (na prykladi budynkiv i sporud tsentralnogo rehionu Ukrainy). Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo. Arkhytektura. 2007. № 4. S. 36-50.*
- [9] Ivanochko U. I., Linda S. M., Luchko L. I. *Formuvannia ukrainskoi idei v istoriohrafii yak teoretychna peredumova rozvytku natsionalnogo stylu v arkhitekturi Ukrainy. Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska Politehnika». Lviv, 2009. № 656. S. 32-37.*
- [10] Ivashko Yu. V. *Osnovy styleutvorennia modernu v arkhitekturi Ukrainy (kinets KhKh – pochatok KhKh stolittia): dys. ... d-ra arkhitektury: 18.00.01. K., 2013. 416 s.*
- [11] *Istoriia ukrainskoi arkhitektury / Yu. S. Asieiev, V. V Vecherskyi, O. M. Hodovaniuk ta in. / za zah. red. V. I. Tymofiiienka. K.: Tekhnika, 2003. 472 s.*
- [12] Kondel-Perminova N. M. *Do istorii vidrodzhennia budivli Poltavskoho zemstva. Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny: zb. nauk. pr. z mystetstvoznavstva, arkhitekturoznavstva i kulturolohii. Kyiv, 2007. Vyp. 4. S. 43–64.*
- [13] Lehenkyi Yu. H. *Ukraynskyi modern. Kyiv, 2004. 304 s.*
- [14] Linda S. *U poshukakh tradytsiinoi identychnosti: stanovlennia tserkovnoi arkhitektury suchasnoi arkhitektury Ukrainy. Naukovi zapysky. Seriia «Kulturolohiia»: mater. Mizhnar. nauk. konf. «Problemy kulturnoi identychnosti: spivvidnoshennia tradytsiinoho i modernoho aspektiv identyfikatsii». Ostroh, 2011. Vyp. 7. S. 206–212.*
- [15] Makukha O. V. *Zasoby arkhitekturno-khudozhnoi vyraznosti zemskykh shkil Poltavshchyny / O. V. Makukha // Suchasni problemy arkhitektury i mistobuduvannia: nauk.-tekhn. zb. / Kyiv. nats. un-t budivnytstva i arkhitektury. – Kyiv, 2015. – Vyp. 40. – S. 64–68.*
- [16] Moiseienko Z. V. *Vidrodzhennia natsionalnoi svoieridnosti arkhitektury Ukrainy // Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy. K.: NDITIAM, 1995. Vyp. 2. Natsionalni osoblyvosti arkhitektury narodu Ukrainy / Za red. V. I. Tymofiiienka. S. 230-237*
- [17] Moiseienko-Chepelyk Z. *Narodne zodchestvo ta suchasna arkhitektura.*

- [18] Perets O. O. Pryntsypy khudozhnoi orhanizatsii predmetno-prostorovoho seredovyshcha (na prykladi Poltavskoho istoryko-etnokulturnoho rehionu): dysertatsiia kandydata mystetstvovnavstva: 26.00.01. Kyiv, 2017. 230 s.
- [19] Perets O. O. Protsesy tvorennia ukrainskoho styliu v mystetstvi ta prostorovoho seredovyshcha (na prykladi Poltavskoho istoryko-etnokulturnoho rehionu): dysertatsiia kandydata mystetstvovnavstva: 26.00.01. Kyiv, 2017. 230 s. S.77-83.
- [20] Savchenko T. V., Shevchenko L. S. Henezys arkhitektury modernu na yevropeiskomu ta ukrainskomu terenakh. Tezy 71-oi naukovoï konferentsii profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv universytetu: zb. tez nauk. konf., 22 kvitnia – 17 travnia 2019 r. Poltava: PoltNTU, 2019. Tom 1. S. 169 – 170.
- [21] Savchenko T.V. Osoblyvosti kompozytsiino-stylovoho rozvytku arkhitektury Poltavy kintsia KhIKh – pochatku KhKh stolit: dys. ... kand. arkh.: 18.00.01. Kharkiv, 2021. 310 s.
- [22] Samoilovych V. Ukrainske narodne zhytlo (kinets KhIKh – pochatok KhKh st.). Kyiv, 1972. 234 s.
- [23] Samoilovych V. P. Narodna tvorchist v arkhitekturi silskoho zhytla. Kyiv, 1961. 342 s.
- [24] Samoilovych V. P. Narodna arkhitektura Ukrainy v iliustratsiakh. Kyiv, 1999. 281 s.
- [25] Selyshcheva I. I. Kolorystyka v systemi kompozytsiinykh zasobiv arkhitektury moderna v Ukraini, Kharkiv, 2007. 20 s.
- [26] Slieptsov O. S., Ivashko Yu. V. Ukrainskyi arkhitekturnyi modern yak svidchennia samobutnosti narodu. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia : naukovotekhnichniy zbirnyk. Kyiv, 2013. Vyp. 32. S. 11-13.
- [27] Taranushenko S. A. Dereviana monumentalna arkhitektura Livoberezhnoi Ukrainy. Povn[a redaktsiia. perednie slovo S.I. Bilokin; peredm., nauk red., dodatky V.V.Vecherskyi; uporiad., prym. O.O. Savchuk. Kharkiv, 2014. 197 s.
- [28] Tymofiienko V. I. Zochi Ukrainy kintsia KhVIII – pochatku XX stolit: Biohrafichnyi dovidnyk. K.: NDITIAM, 1999. – 475 s.
- [29] Tymofiienko V. I. Stylovi vyznachennia budivel KhKh stolittia. Pamiatky Ukrainy. 2006. № 3. S. 58 – 71.
- [30] Khanko V. M. Budynok Poltavskoho zemstva – prohramnyi tvir ukrainskoho styliu. Poltavskyi kraieznavchyi: storinky istorii ta kolektsii: zb. nauk. pr. Poltava: PKM, 1991. S. 21-37.
- [31] Khanko V. M. Budynok Poltavskoho zemstva: deshcho z istorii sporudzhennia ta funktsionuvannia. Poltava: arkhitektura, istoriia, mystetstvo: materialy I naukovoï konferentsii "Vainhortivski chytannia", 27 lystopada 2002 r. Poltava. 2002. S. 22-28.
- [32] Chepelyk V. V. Ukrainskyi arkhitekturnyi modern. / upor. Z. V. Moiseienko-Chepelyk. K.: KNUBA, 2000. 378 s.
- [33] Shumytskyi M. Ukrainskyi arkhitekturnyi styl. K.: Druk. 2-oi artili, 1914. 60 s.
- [34] Shcherben O. Ukrainskyi modern v arkhitekturno-budivelnii keramitsi opishnianskoho honcharnoho navchalno-pokazovoho punktu Poltavskoho hubernskoho zemstva (1912 – 1924 rr.). Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny. 2010. Vyp. 7. S. 480-492

THE COLORISTICS OF UKRAINIAN ARCHITECTURAL MODERN IN THE POLTAVA URBAN CENTER

Savchenko T.V.,

Candidate of Architecture, Senior lecturer,
tv-26@ukr.net, ORCID:0000-0001-6902-392x

Makukha O.V.,

Senior lecturer,
makuhaev@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9062-8894

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

Abstract. The Ukrainian *Architectural Modern Style*, which emerged at the beginning of the twentieth century, represents an unique phenomenon in the history of national architecture.

This style arose within the context of the national revival and the pursuit of an authentic architectural identity, combining European modernist tendencies with the rich traditions of Ukrainian folk art.

Ukrainian Modern, like its European counterparts (Secession, Jugendstil, Art Nouveau), was characterized by the aspiration to create a holistic artistic environment, integrating exterior and interior decoration, flexible spatial planning, and the synthesis of various arts. However, the Ukrainian version of Modernism possessed distinctive features shaped by its national context. It was closely connected with the ideology of national revival and with the re-establishment of folk traditions through architecture.

Poltava, as one of the key centers of this movement, has preserved a significant number of monuments of Ukrainian *Architectural Modern Style*, among which the Poltava Local History Museum (the former Building of the Provincial Zemstvo) and the Chapel of Saint George the Victorious occupy a special place. Their uniqueness lies not only in their architectural forms but also in their expressive color palette, which unites colors traditional to Ukrainian culture with innovative solutions uncommon in the architecture of that period. The Poltava architectural school made active use of dynamic plastic compositions, elaborate ornamentation, and the synthesis of various artistic techniques, including painting and majolica.

The article is devoted to the analysis of the coloristic features of Ukrainian *Architectural Modern Style* in the Poltava region, with an emphasis on identifying the main colors and shades used in the design of architectural monuments, examining the symbolism of colors within the context of decorative and applied arts as well as religious tradition, and exploring the influence of majolica, ornamental patterns, and color combinations. The analysis is based on historical sources and visual materials that highlight the uniqueness of Ukrainian *Architectural Modern Style* as a distinctive phenomenon of the early twentieth century.

Keywords: *Ukrainian Architectural Modern Style*, Poltava Local History Museum, Chapel of Saint George the Victorious, color schemes, color combinations, color symbolism, decorative pattern.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2025

[This work](#) © 2025 by [Savchenko T.V., Makukha O.V.](#) is licensed under [CC BY 4.0](#)